

OORLOGSERVARINGEN MAAKTEN ONUITWISBARE INDRUK

door Ad van Gool

Dat de Tweede Wereldoorlog bij velen een onuitwisbare indruk heeft achtergelaten, blijkt telkens weer als je met mensen praat, die de oorlogsjaren daadwerkelijk hebben meegemaakt. In gesprekken over vroeger komen al gauw ervaringen van toen aan de orde. Dat is ook te zien in de verhalen die destijds gebundeld zijn in 'Typisch Biks'. Bij nogal wat mensen vormt de oorlog een van de belangrijkste onderwerpen van gesprek.

Hieronder volgen aantal fragmenten uit die verhalen. Ze geven een beeld van hetgeen mensen toen hebben moeten ondergaan.

Ben Adriaansen (1928)

Het einde van de oorlog was voor Ben een zeer angstige aangelegenheid. Op een gegeven moment lag men thuis (in Middelbeers) in de vuurlinie tussen de Duitsers en de Engelsen. De familie had met wat buurtgenoten een schuilkelder gegraven en tijdens de hevige gevechten heeft men daar veertien dagen in gezeten, waarbij men alleen over wat water beschikte. Omdat de tanks slechts een tiental meters van hun schuilplaats (een kuil met planken met zand er over) stonden, kregen ze daarvan de volle gaslucht binnen en meermalen vreesde men er niet meer levend uit te komen. Ben nam zich voor met Jac van Eeten en broer Piet naar Scherpenheuvel te lopen als ze de oorlog zouden overleven. Dat hebben ze later dan ook gedaan.

Jan Abrahams (1921)

Vooral op het eind van de oorlog werden de Duitsers steeds ruwer. Jan was bang opgehaald te worden. Voor de Duitsers moest hij soms 's nachts in het gemeentehuis of in de toren de wacht houden en vliegtuigen tellen, die uit Engeland kwamen. Dat betekende lange, koude nachten in het aardedonker. Op het eind van de oorlog, toen het centrum van Hilvarenbeek al bevrijd was, zaten de Duitsers nog in de boszoom tegen Roovert. De boeren werden gedwongen om te evacueren en het gezin Abrahams vertrok naar Esbeek. Toen het na vier weken terugkwam, bleken diverse boerderijen, waaronder de hunne, te zijn afgebrand; ze waren uit baldadigheid aangestoken door de Duitsers. Ook het vee was

grotendeels dood, verongelukt door de ontelbare mijnen die er lagen. Een levensgevaarlijke situatie, waarbij het een wonder is dat er later niet meer slachtoffers gevallen zijn. Na een paar jaar ergens anders gewoond te hebben, bouwde vader Antoon in 1950 de Antoniushoeve.

Piet van den Berg (1923)

'Toen de oorlog uitbrak, was het echter gedaan met het werk. De Wert kreeg geen grondstoffen meer en dus stonden we op straat, omdat de fabriek gesloten werd. Daar zaten mijn vader en ik: zonder werk en zonder geld. Je moest er maar zien te komen. Het enige wat overbleef was de armenmeester, maar dat wilden we niet. Na een jaar werkloosheid hebben we ons vrijwillig gemeld bij de arbeidsbeurs in Tilburg om in Duitsland te gaan werken. Met vieren zijn we daar naar toe gegaan: Janus van Hees, Piet de Vries, onze pa en ik. We kwamen terecht in een dorpje achter Leipzig. Daar kregen we werk in een schoenfabriek en we verdienden er goed. Eens in het jaar hadden we verlof en konden we naar huis. Ginds waren we ondergebracht in grote barakken. Het eten was er goed en omdat het een klein dorpje was, gingen we gemoedelijk met de mensen om.

We hadden geluk dat we ver Duitsland in zaten, want zodoende bleven we gespaard voor bombardementen. Daarom zaten we er beter dan diegenen, die gedwongen naar Duitsland moesten, want die kregen werk in de fabrieken in het Ruhrgebied die voortdurend gebombardeerd werden. Daar is ook heel veel honger geleden. Op het eind van de oorlog zaten we op een gegeven moment tussen het Amerikaanse en het Russische front in. We wilden er weg, want iedereen was als de dood voor de Russen. Daarom zijn we op een dag met een groep arbeiders met de witte vlag voorop richting Amerikanen gaan lopen. Na 40 kilometer, vaak tussen vertwijfelde Duitse militairen, haalden we tot onze grote opluchting de Amerikaanse stellingen en waren we veilig.'

Jos de Bresser (1913)

De oorlogstijd betekende ook bonnentijd. Jos: 'Een hopeloze tijd. De mensen wilden altijd meer dan ze kregen. Het was niet gemakkelijk het iedereen naar de zin te maken. Soms kreeg men extra bonnen zoals de aanstaande moeders. Eveneens kwam het voor, dat mensen geen geld hadden. Die gaf je dan maar een liter melk. 's Middags

kwamen we na de toer bij Piet van Hamond bij elkaar om bonnen te plakken. Meestal kwam het dan toch nog goed uit. Wel werd er nogal eens ingebroken in de kamer van de directie (we hadden twee directeuren) en dan bleken altijd bonnen van goei boter en kaas verdwenen. Toch was het ook een mooie tijd, want de mensen zagen je graag komen.'

Frans de Brouwer (1902-1987)

'Ik zag het getroffen Duitse vliegtuig al in de verte aankomen en het was duidelijk dat de piloot dood moest zijn, want er werd niet meer geprobeerd om het van koers te doen veranderen. Ik ging plat tegen ons huis liggen (hoek Voortsepad-Elst) want het leek recht op ons af te komen. Gelukkig ging het er rakelings overheen en 200 meter verder sloeg het in de grond, met zo'n klap dat er boven de grond niets meer te zien was. Ik was er als eerste bij en het enige dat ik zag was een klein vlammetje dat langzaam uitging. De rest van het vliegtuig zat totaal onder de grond. De grond erboven was weer gewoon vlak.

Zes jaar later, in 1950, nam ik het initiatief om het vliegtuig uit te graven, want de motor zou best wat waard zijn. Vier meter diep troffen we het vliegtuig aan en ook een laars met een bot erin. Daarom hebben we een dag moeten stoppen en is een en ander onderzocht. Daarna mochten we verder graven, steeds onder grote belangstelling, want het halve dorp kwam elke dag kijken. Tenslotte heb ik er de motor, nog splinternieuw, uitgekregen en hem verkocht. Nu nog heb ik diverse plaatjes van het vliegtuig en een oude portemonnee met inhoud, die van de piloot moet zijn geweest.'

Toon de Brouwer (1907) en Miet Vugts (1908)

Begin veertig raakt Toon opnieuw zijn werk op de fabriek kwijt en hij is blij als hij als controleur aan de slag kan. 'Ik moest bij de boeren controleren als er bijv. geslacht of gedorsen werd. Natuurlijk werd dan dikwijls iets door de vingers gezien, want je kende elkaar goed. Vaak kreeg ik zo wat toegestopt en dat was nodig, want in die jaren werden bij ons de kinderen geboren en voor een enkel laken hebben we ooit f. 225,- moeten betalen en voor een fiets f. 530,-. Wel was ik blij dat na vier jaar mijn werk als controleur erop zat, want ik heb vaak in mijn rats gezeten, vooral omdat er onder je eigen club mensen waren, die je verraadden.'

Joaneke Brouwers (1903-1986)

Joaneke weet zich nog te herinneren, dat de eerste Duitser die bij hen binnenkwam, de klompen, die op de overloop stonden, daar dwars doorheen schopte.

Toch viel de verhouding met de ingekwartierde Duitsers op den duur mee en eens heeft een sergeant een illegaal gemest varken voor hen doodgestoken. Het meest angstige moment was, toen granaten, vanuit de Westerwijk afgevuurd, bij hen achter in de schuur terechtkwamen. Verder had hij geluk dat hij tijdens de oorlog, die voor hem volkomen onverwacht uitbrak, niet naar Duitsland hoefde. Een keer heeft hij overigens moet vluchten voor een razzia. Ook is hij in de oorlog nog 'in d'n duw' geweest, een rijksregeling voor werklozen, die een uitkering kregen, maar in ruil daarvoor allerlei werk moesten opknappen, zoals sloten graven en hei omspitten.

Marie de Bruyn-Veraa (1914)

Maar amper waren de wittebroodsweken voorbij, of Jac werd onder vals voorwendsel gekeurd en tenslotte naar Duitsland gestuurd om daar te gaan werken in de Krupp-fabrieken in Essen. Marie bleef alleen in Beek achter, zonder een enkele bron van inkomsten.

'Ik had helemaal niets. En ik wist niet hoe het met onze Jac ging. Tenslotte ben ik teruggegaan naar mijn geboortedorp Oirschot, waar ik in 1914 geboren was en tot mijn trouwen gewoond had. Zolang Jac in Duitsland was, ben ik bij mijn zuster in huis geweest. Af en toe ging ik dan naar huis om te kijken of er toch nog geen bericht was'

Jac maakte intussen het een en ander mee in Duitsland. In de kampen kregen ze nauwelijks eten. Zodoende viel hij in enkele maanden tientallen kilo's af. Toen hij zo de eerste keer in Tilburg aankwam, herkende Marie hem eerst niet. Marie: 'Ik stond op het station en daar komt iemand op me af die me wou kussen. Ik zeg: "niks te kussen hier, ik wacht op onze Jac." Maar hij bleek het wel te zijn'.

Toon de Bruyn (1903-1988) en Miet Schepens (1906)

'In de oorlog raakte ik zonder werk en na een tijdje waren de spaarcenten op. Omdat we geen geld meer hadden om de voedselbonnen te betalen, was ik wel gedwongen om te gaan smokkelen. Dat gebeurde toen veel. Meestal gingen we 's avonds met tweeën op pad en liepen dan door het Loo en de Oranjobond zo naar de grens. Net over de grens

haalden we dan boter, shag, cognac, jenever, lucifers, suiker of zeep. De gesmokkelde spullen ventte ik thuis uit. Zelfs commiezen kwamen bij ons afnemen. Een vrouw van een commies die bij ons in de buurt woonde, kwam een keer op ziekenbezoek, terwijl de stapels boter aan het voeteneind stonden opgestapeld.

Een keer heb ik mijn vracht weg moeten gooien en werd Jan van den Berg, die bij mij was, gepakt. Ikzelf was in een sloot gaan liggen, waardoor een speurhond me kwijtraakte, hoewel hij vlak bij mij stond. Ook brachten we de boter wel eens tot aan het kanaal. Daar konden we de brug niet over en daarom werd het vrachtje dan in waterdichte zakken met een lijn over het kanaal getrokken. Toen ik daarvan ooit 's morgens om vier terugkeerde, kwam ik een commies tegen. "Waar ben je naar toe geweest, Toon?", vroeg die. "Ik was aan het vissen", antwoordde ik. "O", zie hij, "vis je tegenwoordig ook al 's nachts?"

Toen ik weer werk kreeg, ben ik meteen met smokkelen gestopt, vooral omdat mijn vrouw altijd bang was, want er lagen nogal wat mijnen in de grensstreek'.

Kees van Gestel (1905)

Angstige momenten kende Kees vooral op het eind van de oorlog. Op een keer kwam hij in de stal en amper enkele seconden later vloog door diezelfde deur een granaat naar binnen, waardoor twee koeien, die nauwelijks een halve meter van hem vandaan stonden, gedood werden. De Engelsen lagen toen al in Hilvarenbeek, terwijl de Duitsers hun linie ter hoogte van de molen van Verheggen hadden in de Voort.

Met paard en wagen durfde Kees die dagen niet meer op pad en toen hij een keer met de kruiwagen aardappels van de akker aan het halen was, hoorde hij een geweldige knal. Het was de molen in de Voort, die door de Duitsers was opgeblazen.

Toen daarna de vrouw van Sjef de Brouwer, terwijl ze aan tafel zat, ook nog door een granaat gedood werd, vluchtte men met paard en hoogkar met daarachter de drie koeien die men nog over had naar Diessen.

Peer Horrevorts (1917)

'Het was op het eind van de oorlog, toen de Duitsers al verdreven waren tot voorbij de Leye in Tilburg. In en rond ons huis wemelde het van de Engelsen en van de Nederlandse soldaten van de Prinses Irenebrigade.

De rest van de familie was nog geëvacueerd, omdat we hier een tijdje tussen de linies hadden gezeten. Op een dag kwam ik de kamer binnen en zag in de hoek een opgerolde deken met iets erin liggen. Ik haalde de deken een stukje weg en er bleek een gedode Engelse militair onder te liggen. Even daarna vertelden enkele soldaten, dat de man die morgen verongelukt was met zijn jeep. Bij het oversteken van de Leye over een provisorische brug, was zijn jeep gekanteld en ondersteboven in het smerige water terecht gekomen. Zijn maten hadden hem mee teruggebracht naar ons en hem daarna achter in de tuin begraven. Ze vroegen of wij het graf bij wilden houden. Daarom maakten we er een draad en zo rond. Ook later kwam er een verzoek van de familie om het graf te verzorgen. Toch is het een tijd na de oorlog opgegraven. Ik weet nog dat het gebeurde en er was ook nog familie bij van de overleden militair. Volgens mij moet dit de militair Simpson zijn, die nu nog begraven ligt op het protestantse kerkhof in Esbeek'.

Koos Jansen (1914-1992)

In de oorlog was er voor Koos op de baan weinig te verdienen. Alles was op de bon en dat gold eveneens voor de eieren.

Daarom werd er in het zwart gewerkt en bij een controle in Beers bleek Koos 35 eieren teveel bij zich te hebben. Daarvoor zat hij vier dagen in de gevangenis in Oirschot, waar hij door tussenkomst van de burgemeester uit de Beerzen terstond uit vrijgelaten werd.

Girdje van Loon (1897-1988)

In de tweede wereldoorlog heeft hij nog een tijdje suiker gesmokkeld. 'Dat droeg gemakkelijker dan boter. Suiker werd wel veel zwaarder gestraft. Dat wist ik niet en daarom lieten mijn maten mij altijd de suiker dragen. Als je gesnapt werd, moest je over het water voor een bepaalde periode. Je werd dan over de rivieren gezet. Thuis moest de suiker nog verdeeld worden. Ik reed dan met een melkbus op mijn fiets door het dorp, alsof ik ging melken. Die zat echter altijd vol suiker. Nooit gepakt', grinnikt Girdje.

Christ van Riel (1923)

Met een vals persoonsbewijs, waar Piet Leermakers voor gezorgd had, slaagde Christ erin om thuis op de boerderij te blijven werken. In 1943 werd de vervalsing

ontdekt en werd hij op transport gesteld naar Amersfoort, om vervolgens toch nog naar Duitsland te moeten om er te gaan werken. 'Zes weken bleef ik in het concentratiekamp. Toen werden we 's nachts in wagons geladen om naar Duitsland gebracht te worden. Daar had ik echter weinig zin in, vooral vanwege de berichten over de vele bombardementen op fabrieken en steden. Daarom spraken we met drieën, Van Hamsfoort uit Boxtel, Dré Hoozemans uit de Wouwerstraat en ik, af om tussen Boxtel en Best uit de trein te springen. Dat deden we, met een snelheid van ik schat 100 km per uur. Ik had de pech om met mijn hoofd op de rails te komen en bleef bewusteloos liggen. Van Hamsfoort heeft nog geprobeerd om me het bos in te trekken, maar dat lukte niet, omdat de trein gestopt was en de Duitsers met schijnwerpers op ons af kwamen. Dus werd ik gevonden en enkele uren later werd ik wakker tussen acht bewakers. Ik hield vol dat ik niet gesprongen had, maar dat ik had zitten slapen en uit de trein gevallen was, omdat onverwachts de deur openging. Tenslotte geloofden ze me.

In Duitsland aangekomen moesten we eerst weer naar een concentratiekamp, waarna ik door een boer opgehaald werd waar ik moest gaan werken. Daar was ik ook inwonend. Na een half jaar mocht ik met verlof naar huis, omdat mijn moeder ernstig ziek was. Dr. Ruhe had voor dat verlof gezorgd. Ik mocht 8 dagen thuis blijven, maar ik ben niet meer teruggegaan en dook onder. Na zes weken kwamen de Engelsen ons dorp binnen en was eindelijk de oorlog afgelopen'.